

UOT 342.5; 349.2

<https://doi.org/10.59849/2710-0820.2025.1.139>

Oruc Məmmədov

hüquq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin UNEC Biznes Məktəbinin Biznesin idarə edilməsi kafedrasının dosenti

oruc_mammadov@mail.ru

Azərbaycan

Orcid: 0000-0002-3743-3024

DÖVLƏT QULLUĞUNDA ƏMƏK HÜQUQ MÜNASİBƏTLƏRİNİN BƏZİ MƏSƏLƏLƏRİ

Açar sözlər: dövlət qulluğu, dövlət qulluqçusu, əmək hüququ, əmək hüquq münasibətləri

Mövzunun aktuallığı və işlənmə dərəcəsi. Azərbaycan Respublikasında uğurla həyata keçirilən islahatlar sistemində dövlət qulluğunun təkmilləşdirilməsi əsas hədəflərdən biridir. Azərbaycanda dövlət qulluğunun inkişafı milli xüsusiyyətlərə, beynəlxalq və sınaqdan keçmiş xarici təcrübəyə əsaslanır. Azərbaycanda dövlət qulluğu siyasətinin əsası Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən müəyyən edilmiş və müasir dövrdə Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam və inkişaf etdirilir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən uğurla həyata keçirilən müasir dövlət siyasətinin tərkibində dövlət qulluğunun sistemli olaraq təkmilləşdirilməsi mərkəzi yerlərdən birini tutur. Bu baxımdan Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 23 noyabr 2018-ci il tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğunun inkişafına dair 2019-2025-ci illər üçün Strategiya” [4] böyük sosial, siyasi və hüquqi əhəmiyyət kəsb edir. Dövlət qulluğu sahəsində həyata keçirilən islahatlar bir tərəfdən normativ bazanın təkmilləşdirilməsini, digər tərəfdən isə elmi təhlillərin aparılmasını zəruri etmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, dövlət qulluğu kompleks sahə olaraq müxtəlif elmi istiqamətlərin, o cümlədən, hüquq elminin ayrılmaz tərkib hissəsi kimi çıxış edir.

Müasir dövlət qulluğu hüquq institutunun elmi təhlili zəruri olan bir sıra problemləri mövcuddur. Bu problemlərdən biri də dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərinin bəzi məsələləridir. Belə ki, dövlət qulluğunda əmək hü-

quq münasibətlərinə dair həm klassik, həm də müasir nəzəri baxışlar və metodoloji yanaşmalar böyük elmi maraq kəsb edir. Fikrimizcə, mövcud elmi baxışlara və normativ müddəalara əsaslanaraq dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərinin müasir modelini ifadə etmək olar. Qeyd etmək lazımdır ki, müasir dövrə kimi dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərinə dair vahid yanaşma formalaşmamışdır. Bununla yanaşı müsbət hal kimi qeyd etmək olar ki, dövlət qulluğuna dair elmi mülahizələrdə dövlət qulluqçularının fəaliyyəti əmək hüquqi kateqoriya kimi xarakterizə edilir. Fikrimizcə, dövlət qulluğuna dair elmi baxışların və hüquqi bazanın fonunda dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərinin müasir konsepsiyasını formalaşdırmaq olar.

Yuxarıda qeyd edilənlər belə qənaətə gəlməyə əsas verir ki, dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərinin nəzəri və metodoloji əsaslarına, hüquqi bazasına dair məsələ müasir dövrdə aktuallığı ilə seçilir və təcrübi baxımdan mühüm əhəmiyyətə malikdir. Bu da seçilmiş mövzunun **aktuallığını** özündə ehtiva edir.

Tədqiqat zamanı əmək və dövlət qulluğu haqqında qanunvericiliyə, dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərinin tərkib elementlərinə, dövlət qulluğu sahəsində xarici və yerli tədqiqatçıların əsərlərinə istinad edilibdir. Dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərini xarakterizə edən bir sıra ümumi və xüsusi məsələlər bu və ya digər dərəcədə A.M.Qasımov və b. [10], Ə.H.Rzayev [13; 14], A.E.Rəhimov [12], Moldabekov və b. [38], V.V.İvanovski [24],

O.Eyxelman [37], A.D.Qradovski [19], N.M.Korkunov [27], Q.V.Atamançuk [16], İ.N.Bartsits və S.V.Başno [17], S.Y.Çannov və M.V.Presnyakov [35], Y.A.Yerşova [23], A.A.Qrişkovets [20; 21; 22], Y.N.Starilov [33; 34], L.A.Çikanova [36] və başqa müəlliflər tərəfindən tədqiq ediləndir.

Dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərinə dair məsələ Azərbaycanda və xarici ölkələrdə müəyyən dərəcədə ümumi kontekstdə tədqiq edilmişdir. Lakin bu məsələ üzrə əsaslı və xüsusi elmi təhlillər aparılmamış, onun müasir modeli formalaşdırılmamışdır. Bu fakt dövlət qulluğu hüquq elmi üçün seçilmiş mövzunun aktuallığını, onun hüquqi təhlilinin zəruriliyini, **elmi yeniliyini və təcrübi əhəmiyyətini** özündə ehtiva edir.

Tədqiqatın **məqsədi** dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərinə dair elmi və normativ müddəaların təhlilindən ibarətdir. Göstərilən məqsədə nail olmaq üçün tədqiqat zamanı qarşıya aşağıdakı **vəzifələr** qoyulmuşdur: dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərinə dair – nəzəri baxışları ümumiləşdirmək; qanunvericilik bazasını müəyyən etmək; hüquqi təhlillər aparmaq; dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərinin tərkib elementlərini fərqləndirmək; onun müasir modelinin formalaşmasına aid mülahizələr ifadə etmək.

Tədqiqatın **nəzəri-metodoloji əsasını** idrakin ümumi elmi metodları, o cümlədən, elmi-nəzəri və normativ hüquqi mənbələrin təhlili, ümumiləşdirmə, xüsusi elmi metodlar, hüquqi şərh və s. təşkil edir.

Əsas materialın şərh. Azərbaycan Respublikasında uğurla həyata keçirilən islahatlar sistemində dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərini xarakterizə edən əsas sənədlərdən biri “Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğunun inkişafına dair 2019-2025-ci illər üçün Strategiya”dır [4] (bundan sonra Strategiya). Strategiyanın qəbul edilməsinin məqsədi “dövlət qulluğu sistemində idarəçiliyin təkmilləşdirilməsi, dövlət orqanlarının kadr potensialının inkişaf etdirilməsi, yüksək məənəvi və etik dəyərləri əsas tutan, bilik, bacarıq və müsbət şəxsi keyfiyyətləri ilə seçilən dövlət qulluqçuları korpusunu formalaşdırmaqla dövlət orqanlarının fəaliyyətində səmərəliliyin artırılması” kimi mühüm əhəmiyyət kəsb edən məsələlərdən ibarətdir [4].

Strategiyanın məqsədlərinin tərkib elementləri bilavasitə əmək hüquqi xarakterlidir. Eyni zamanda bu məqsədlər özlüyündə dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərinin əsas istiqamətlərini müəyyən etmişdir.

Elmi ədəbiyyatda dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərini xarakterizə edən bir sıra ümumi və xüsusi mülahizələr ifadə edilmişdir. Dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərini xarakterizə edən amilləri daha çox dövlət qulluğuna verilmiş elmi və normativ anlayışların məzmununda görmək mümkündür. Ə.H.Rzayevin fikrincə, “dövlət qulluğu problemlərinin tədqiqində onun ilk növbədə metodoloji əsasını təşkil edən və mühüm dövlət-hüquq institutları kimi onun xüsusiyyətlərini xarakterizə edən “Dövlət”, “Dövlət hakimiyyəti”, “Dövlət aparatı” və “Dövlət idarəetməsi” təzahürlərinin mahiyyəti; dövlət qulluğunun bu təzahürlərlə qarşılıqlı əlaqələri və təsiri müxtəlif metodlarla araşdırılır [13, s.19]. V.V.İvanovski dövlət qulluğunu “ali hakimiyyəti təmsil edən xüsusi şəxslərlə onun iradəsinin həyata keçirilməsi nəminə birtərəfli ictimai-öhdəlik münasibəti yaranan sərbəst müqavilə” kimi xarakterizə etmişdir [24, s.121]. O.Eyxelmanın fikrincə, “dövlət qulluğu şəxsin öz razılığı ilə və dövlət hakimiyyəti tərəfindən təyin edilmə əsasında dövlət idarəçiliyi təsisatlarında ştat üzrə, yaxud ştatdankənar daimi vəzifəni tutmaqla, müəyyən vəzifə borcları və qulluq məsuliyyəti olmaqla, məvacib alınmaqla, rütbələr, fərqlənmə nişanları və pensiya qazanmaqla bərabər hüquqlu fəaliyyətdir” [37, s.76]. A.D.Qradovski hesab edir ki, “dövlət qulluğu adı altında biz şəxsin müəyyən dövlət vəzifəsinə qəbul edilməsi nəticəsində yaranan hüquqi münasibəti başa düşürük” [19, s.47]. N.M.Korkunov dövlət qulluğunu “dövlətin adından yerinə yetirilən və dövlət fəaliyyətinin müəyyən bir vəzifəsinin həyata keçirilməsinə yönəldilmiş, öz məzmununa malik məcburi fəaliyyətə və tabeçiliyə əsaslanan, dövlətlə qulluğunun xüsusi ictimai-hüquqi münasibəti” kimi xarakterizə edir [27, s.400-401].

Elmi dövriyyədə dövlət qulluğu hüquq münasibətləri sistemində əmək müqaviləsi ilə kontrakt anlayışlarının mahiyyətinə dair mülahizələr ifadə ediləndir. A.A.Qrişkovets elmi işlərində göstərir ki, “real təcrübədə əmək müqaviləsi ilə qulluq kontraktı arasında fərqlər mü-

şahidə olunmur” [20, s.20; 21, s.35]. L.A.Çikanova qulluq kontraktının və qulluq-əmək hüquq münasibətinin məzmununun müəyyən edilməsində müqavilənin rolunu geniş təhlil etmişdir [36, s.182-205]. Dövlət qulluğunda əmək müqaviləsi ilə kontrakt anlayışlarının mahiyyətinə dair A.A.Qrişkovetslə L.A.Çikanovanın mövqeləri demək olar ki, uyğundur. Lakin mövqələrin uyğunluğuna baxmayaraq, tədqiqatçılar tərəfindən əks müddəalarda ifadə edilmişdir. A.A.Qrişkovets tədqiqat zamanı dövlət qulluğu münasibətləri sistemində əmək hüquq institutuna xas olan xüsusiyyətləri geniş təhlil edibdir [22]. A.A.Qrişkovets hesab edir ki, “dövlət mülki qulluğu münasibətlərinin əmək hüququ vasitəsilə tənzimlənməsindən radikal şəkildə imtina etmək və inzibati hüquqa xas olan imperativ tənzimlənmə metodlarına keçmək lazımdır” [22]. Müəllifin bu təklifi ilə razılaşmaq mümkün deyildir. S.V.Kaçuşkinin fikrincə, bu prinsipin dövlət qulluğu münasibətləri üçün başlıca prinsip kimi tətbiqi olduqca mübahisəli xarakter daşıyır. ... bu prinsip vətəndaşların, hüquqi şəxslərin xüsusi hüququnun dövlət orqanları və hakim səlahiyyətlərə malik vəzifəli şəxslərlə qarşılıqlı münasibətləri zamanı tətbiq edilir [26, s.56]. T.V.İvankina yazır: “əslində dövlət mülki qulluqçularla konkret münasibətlərə girmir. O, öz hüquq subyektivliyini dövlət idarəetmə funksiyalarını icra edən dövlət orqanları sistemi vasitəsilə reallaşdırır. Dövlət orqanları isə, öz növbəsində, müəyyən səlahiyyətlərə malik olaraq, öz inzibati-hüquqi və əmək-hüquqi subyektivliyini reallaşdırır, özü də dövlət orqanının əmək hüquq subyektivliyi rəhbər tərəfindən müvafiq dövlət orqanının əmək müqavilələrinin (qulluq kontraktlarının) bağlanması yolu ilə reallaşdırılır [25, s.277-284]. T.V.İvankinanın dəyərli fikirləri ilə razılaşırıq, çünki əmək hüququ, əmək hüquq münasibətləri, əmək müqaviləsi olmadan dövlət qulluğunun həyata keçirilməsi mümkün hesab edilmir. A.M.Qasimov yazır: “əmək hüquq münasibətləri və onunla sıx bağlı olan digər hüquq münasibətləri əmək hüquq normalarının əməyin tətbiqi sahəsində subyektlərin münasibətlərinə təsirinin nəticəsidir. Əmək hüquq normalarının təsiri nəticəsində əməyin tətbiqi zamanı yaranan ictimai münasibətlər hüquqi forma kəsb edir və hüquq münasibətlərinə çevrilir” [9, s.173]. “Əmək hüquq münasibətləri”

adlı monoqrafiyanın həmmüəlliflərindən A.M.Qasimov və F.M.Əliyeva yazır: “Əmək hüquq münasibətlərinin təsnifləşdirilməsinin əsaslarından biri qismində bu və ya digər hüquqi əlaqələrin onların ümumi sistemində rolu və əhəmiyyəti çıxış edə bilər” [10, s.40].

Müəlliflərin mövqeyi Beynəlxalq Əmək Təşkilatının “Dövlət xidmətində təşkilatlanma hüququnun müdafiəsi və məşğulluq şərtlərinin müəyyən edilməsi üsulları haqqında” (27 iyun 1978-ci il) 151 nömrəli Konvensiyasında da [6, s.571-576] təsbit edilmişdir.

Dövlət qulluğu hüquqi kateqoriya olaraq məzmun və mahiyyət etibarı ilə daha çox konstitusiya, inzibati və əmək hüquqi aspektlərdə təhlil edilir. Bununla yanaşı, qeyd etmək lazımdır ki, dövlət qulluğu dövlət idarəetməsinin əsasını təşkil etdiyi üçün inzibati hüququn tərkib hissəsi kimi tədqiq edilmiş və bu yanaşma müasir dövrdə də davam etməkdədir. Fikrimizcə, dövlət qulluğunun inzibati hüququn tərkibindən tamamilə çıxarılması mümkün deyildir. Eyni zamanda, dövlət qulluğu müstəqil hüquqi kateqoriya olaraq konstitusiya, inzibati, əmək və sosial təminat hüquqları ilə qarşılıqlı əlaqədə funksiya göstərir. Bununla yanaşı, dövlət qulluğunun həyata keçirilməsinin əsasını əmək hüquq münasibətləri təşkil edir.

Dövlət qulluğu dövlət hakimiyyətinin və dövlət idarəetməsinin həyata keçirilməsi üçün əsas vasitələrdən biridir. Bu baxımdan dövlət qulluğu daha çox hüquqi kateqoriya kimi tədqiqat obyektı olur. Eyni zamanda, dövlət qulluğunun müxtəlif aspektlərinə dair elmi təhlillər aparılarkən ona hüquqi kateqoriya kimi toxunulur. Buna görə də dövlət qulluğu ümumi-hüquqi kateqoriya olaraq sosial institut kimi geniş xarakterizə edilir. İnsan amili olmadan dövlət qulluğunun həyata keçirilməsi isə mümkün deyildir. Dövlət qulluğu peşəkar əmək fəaliyyətinin xüsusi növü olaraq dövlət qulluqçusu statuslu vətəndaş tərəfindən həyata keçirilir. Nəticə etibarı ilə, dövlət qulluğu əsasən konstitusiya, inzibati, əmək və sosial təminat hüququnun predmetini təşkil edir və dövlət qulluqçularının əmək münasibətləri fonunda həyata keçirilir [11, s.77-99]. Bunu dövlət qulluğuna həm elmi, həm də qanunla verilmiş anlayışların məzmunundan da aydın görmək olar. Dövlət qulluqçularının peşəkar fəaliyyətinin əmək hüquqi xa-

rakteri dövlət qulluğunun məzmunundan bilavasitə irəli gəlir. Bu isə o deməkdir ki, dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərinin mövcudluğu və dövlət qulluqçularının əmək hüquq subyektliyi labüddür. Dövlət qulluğunu əmək hüquq münasibətləri olmadan həyata keçirilməsi isə mümkün hesab edilmir.

Ə.H.Rzayevin fikrincə, "Dövlət qulluğu dövlətlə (onun məqsəd və funksiyalarını yerinə yetirir), dövlət hakimiyyəti ilə (avtoritet və gücünə əsaslanır), dövlət aparatı ilə (funksiya göstərməsini təmin edir), dövlət idarəetməsi ilə (onun əsas mexanizmi kimi çıxış edir) vahid sistemdə baxılır. Müxtəlif tədqiqat metodologiyasından istifadə etməklə aşağıdakı məsələlər: Azərbaycanın dövlət qulluğunun yaranması, inkişafı (modernləşməsi) məqsədi, vəzifələri və prinsipləri; xarici ölkələrin və MDB dövlətlərinin dövlət qulluğunun modeli, onun xüsusiyyətləri, əlaqələri, inkişaf qanunauyğunluqları; dövlət qulluğunun hüquqi əsasları; dövlət qulluğu vəzifələri və dövlət qulluqçuları, dövlət qulluğu keçmə; dövlət qulluğunun səmərəliliyinin və qanunçuluğun təminatı; dövlət qulluğunda kadr siyasəti, kadr işi, kadr texnologiyası, dövlət qulluğunun idarəetmə orqanları və s. araşdırılır" [13, s.19]. Bu elmi müddəlar əsasında dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərinə dair metodoloji yanaşmaları ümumiləşdirmək olar. Belə ki, dövlət qulluğunu hüquq institutu kimi təhlil edən mütəxəssislər dövlət qulluğu anlayışını ifadə etməyə dəfələrlə səy göstərmişlər. Bu anlayışların məzmununda dövlət qulluğunun əmək hüquqi xarakteri bu və ya digər aspektlərdə ifadə edilmişdir.

İ.N.Bartsits Rusiya təcrübəsinə əsaslanaraq yazır: "Rusiya Federasiyasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq, dövlət qulluğunun bir növünün qulluqçunun peşəkar xidməti fəaliyyəti dövlət qulluğunun digər növünün funksiyasını özündə əhatə edə bilər. Dövlət qulluğunun bir növünün funksiyasının digərlərindən üstün olması müəyyən bir dövlət qulluqçusunun dövlət qulluğunun hansı növünə aid olduğunu müəyyənləşdirmək üçün əsasdır. Ümumiyyətlə, dövlət qulluğu bir-biri ilə əlaqəli üç mənada nəzərdən keçirilir: 1) dövlət-hüquqi, təşkilati və sosial institut kimi; 2) dövlət orqanının aparatı ilə qulluqçu arasında ictimai-hüquqi münasibətlər kimi; 3) dövlət hakimiyyəti və idarəetmə orqan-

larının səlahiyyətlərinin həyata keçirilməsi üzrə peşəkar fəaliyyət kimi" [18, s.276].

İnkişaf tairxi baxımından qeyd etmək olar ki, keçmiş sovetlər dövründə dövlət qulluğu anlayışı müstəqil kateqoriya kimi işlənilmirdi, ümumi qulluq anlayışının tərkib hissəsi kimi qəbul edilmişdir və onu ümumi qulluqdan ayırmaq isə, demək olar ki, mümkün deyildir. B.M.Lazarev həmin dövrə münasibətdə yazır: "ölkəmizin hüquqşünasları dövlət qulluğunun hüquqi tənzimlənməsi haqqında yazmaq xoşlamırdılar. Onlar yalnız o barədə yazırdılar ki, "SSRİ-də dövlət qulluğu necə yaxşıdır, o, burja dövlətlərindəki qulluqdan nə ilə fərqlənir" [28, s.4]. Bununla yanaşı dövlət qulluğuna dair bir sıra dərsliklər mövcud idi, eyni zamanda, inzibati hüquq üzrə dərsliklərdə dövlət qulluğunun bəzi məsələləri də şərh edilirdi. "Sovet inzibati hüququ" adlı 6 cildlik dərslikdə dövlət qulluğuna aşağıdakı məzmununda anlayış verilmişdir: "Dövlət qulluğu ... dövlət orqanlarının və digər dövlət təşkilatlarının şəxsi heyətinin təşkili və hüquqi tənzimlənməsi üzrə dövlətin fəaliyyətinin tərəflərindən (yaxud hissələrindən) biridir və həmin şəxsi heyətin – dövlət qulluqçularının dövlət vəzifələrinin təcrübi və bilavasitə həyata keçirilməsi üzrə fəaliyyətinin özüdür ..." [32, s.292]. Bu anlayışda dövlət qulluğunun subyekt tərkibi göstərilmiş, onun məzmunu xarakterizə edilmiş və dövlət qulluqçularının fəaliyyəti ilə dövlət vəzifələrinin vəhdəti verilmişdir. Eyni zamanda, dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərinin tərkib elementlərini görmək mümkündür. D.M.Ovsiyanko sovet dövrünün dövlət qulluğunu səciyyələndirərək yazır: "əvvəllər dövlət qulluğu deyəndə hər hansı dövlət təşkilatlarında (dövlət orqanlarında, müəssisələrində, idarələrində və b.) qulluqçuların vəzifə borclarını yerinə yetirməsi nəzərdə tutulurdu" [29, s.58]. T.Q.Arhipov dövlət qulluğunun sovet modelinə münasibətdə yazır: "düşünürük ki, dövlət qulluğu haqqında qanun qəbul etmək, onunla birlikdə həmin anlayışa həm də tərif vermək ona görə çətin idi ki, ölkədə təşəkkül tapmış dövlət qulluğu sisteminin dəqiq parametrləri yox idi" [15, s.156]. Dövlət qulluğunun sovet modeli üçün əsas səciyyəvi cəhət o idi ki, həmin dövrdə dövlət qulluğu siyasət çərçivəsində idi, dövlət qulluqçuları isə dövlət orqanları-

nın rəhbərlərinin yanında maddəli işçilər kimi çıxış edirdi.

Ədəbiyyatda qeyd edilir ki, "dövlət hakimiyyətinin daşıyıcılarının idarəetmə əməyi peşəkarlıqla, onlara həvalə edilmiş vəzifə üçün məsuliyyətlə əlaqələndirilir və hər bir dövlət və bələdiyyə qulluqçuları üçün müəyyən bir dövlət idarəetmə sahəsinin xüsusiyyətləri ilə (məsələn, hərbi qulluq və ya elm və texnika sahəsində idarəetmə) müəyyənləşdirilmiş artan tələblərlə ifadə edilir. Bu prinsipin məzmunu dövlət və ya bələdiyyə qulluğunda olan və qəbul edilən şəxslər üçün normativlə müəyyən edilmiş tələblər sistemidir [31, s.36]. Bu yanaşmada dövlət idarəetməsində əməyin əsas komponentləri və dövlət qulluqçularının hüquqi statusunun xüsusiyyətləri verilir.

Fikrimizcə, dövlət hakimiyyətinin daşıyıcılarının əməyi peşəkarlıqla, onlara həvalə edilmiş vəzifə üçün məsuliyyətlə, dövlət idarəetməsinin xüsusiyyətləri ilə (məsələn, hərbi qulluq sahəsində idarəetmə) müəyyənləşdirilmiş tələblərlə müəyyən edilir. Bu yanaşmada dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərinin əsas komponentləri və dövlət qulluqçularının hüquqi statusunun xüsusiyyətləri ifadə edilir.

İ.N.Bartsitsin fikrincə, dövlət qulluğu ictimai-hüquqi institut kimi hüquq institutları vasitəsilə həyata keçirilir. Bura daxildir: konstitusion dövlət qulluğu institutu; inzibati-prosessual dövlət qulluğu institutu; vəzifəli şəxslərin - dövlət qulluqçularının məsuliyyətinin cinayətpunvericilik institutu; büdcə dövlət qulluğu institutu; həmçinin əmək və sosial qanunvericilik dövlət qulluğu institutları [18, s.277-278]. İ.N.Bartsits dövlət qulluğunun və onun ayrı-ayrı növlərinin qanunvericiliklə formalaşmış anlayışlarına əsaslanaraq həmin ictimai-hüquq institutunun əsas əlamətlərini aşağıdakı kimi ayırmağı təklif edir: "dövlət qulluğunun birinci əlaməti fəaliyyətin xarakterini özündə əks etdirir. Peşəkar qulluq fəaliyyəti kimi dövlət qulluğu konsepsiyası dövlət qulluqçusunun hüquqi statusu haqqında, ona qarşı irəli sürülmüş tələblər, peşəkarlıq, hüquq, qulluq-etik, əmək haqqı və b. daxil olmaqla normativ müddəalar həyata keçirilir; dövlət qulluğunun ikinci əlaməti - dövlət orqanlarının səlahiyyətlərinin icrasını təmin etmək üçün müəyyən edilən fəaliyyətin məzmunudur. Hakimiyyət bölgüsünün konstitusion sis-

temində fəaliyyət göstərən dövlət orqanlarına hakimiyyət səlahiyyətləri verilir; onlar normativ hüquqi aktlar qəbul edə bilər, habelə, təşkilati-sərəncamverici, yoxlama, nəzarət, hüquqtətbiqetmə, hüquq mühafizə və inzibati fəaliyyətin digər növlərini həyata keçirə bilər, dövlət xidmətləri göstərə bilər, dövlət əmlakını idarə edə bilər" [18, s.277-278].

E.V.Osinoçkinanın fikrincə, "dövlət qulluğunun yalnız dövlət orqanlarında qulluq kimi normativ-hüquqi cəhətdən konsolidasiyasına onun ictimailiyi haqqında inkişaf etmiş nəzəri fikirlər kömək edir. Beləliklə, dövlət qulluğu prosesində ictimai-hüquqi münasibətlər yaranır, odur ki, dövlət idarəetmə aparatına daxil olan şəxsin yalnız müvafiq orqanda deyil, bütövlükdə dövlətə qulluqda olmasından ibarətdir; bu baxımdan dövlət qulluğunun mahiyyəti dövlət və cəmiyyət arasında hakimiyyət-idarəetmə münasibətlərinin formalaşmasından ibarətdir" [30, s.7].

Müasir dövlət qulluğu institutunun yaranması mərhələsində dövlət qulluğunun formalaşması prosesinə kompleks yanaşma diqqəti cəlb edir. Q.V.Atamançuk "Dövlət qulluğu haqqında Rusiya Federasiyasının qanunvericiliyinin əsasları"nın layihəsi barədə yazırdı: "o dövrdə qanun layihəsində prinsipal müddəalar ifadə olunmuşdur ki, onlar həyata keçiriləndə bütövlükdə ümumi sosial-hüquq institutu kimi dövlət qulluğunu yaradırdı. Nəzərdə tutulurdu ki, dövlət qulluğu cəmiyyətin həyatında dövlətin məqsədlərinin və funksiyalarının həyata keçirilməsindən, dövlət aparatında vəzifə borclarının və səlahiyyətlərinin təcrübi cəhətdən icrasından ibarət olacaqdır, dövlət və onun vətəndaşları arasında əlaqələndirici halqa rolunda çıxış edəcəkdir" [16, s.58].

A.M.Abdullayev və F.T.Nağıyev dövlət qulluğunun ictimai-hüquqi mahiyyətini aşağıdakı kimi xarakterizə edirlər: "Dövlət qulluğu hüquq vasitəsilə ifadə olunur. Dövlət qulluğu sahəsində dövlətlə dövlət qulluqçuları arasında yaranan münasibətləri və dövlət qulluqçularının hüquqi vəziyyətini nizamlayan normalar dövlət qulluğu institutunu yaradır. Buraya konstitusiya, əmək, mülki, maliyyə və digər hüquq sahələrinin normaları da daxildir. Dövlət qulluğu məsələlərini nizamlayan inzibati-hüquqi normalar inzibati hüququn müstəqil institutunu təşkil

edir. Dövlət qulluğunun növlərə bölünməsi, Azərbaycan Respublikasının dövlət qulluğundan, hakimiyyətlərin bölgüsü prinsipindən, dövlət fəaliyyətinin istiqamətlərindən irəli gəlir [5, s.69].

Fikrimizcə, dövlət qulluğunun qanunvericiliklə formalaşmış anlayışlarına əsasən dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərinin iki əsas əlamətini göstərmək olar:

Birinci əsas əlamət peşəkarlıq hesab edilir. Peşəkar fəaliyyətin xarakterik xüsusiyyətləri dövlət qulluğunda ifadə edilir. Peşəkar qulluq fəaliyyəti kimi dövlət qulluğu konsepsiyası dövlət qulluqçusunun hüquqi statusu haqqında, ona qarşı irəli sürülmüş tələblər, peşəkarlıq, əmək haqqı, iş vaxtı, istirahət vaxtı və b. daxil olmaqla normativ müddəalarla müəyyən edilir.

İkinci əsas əlamətə isə dövlət qulluğu fəaliyyətinin məzmununu aid etmək olar. Dövlət orqanlarının səlahiyyətlərinin icrasını təmin etmək üçün dövlət qulluğu fəaliyyətinin məzmunu, onun tərkib elementləri müəyyən edilir. Konstitusiya ilə dövlət hakimiyyətinin bölgüsü aparılır və hər bir dövlət orqanına müəyyən konstitusion səlahiyyətlər verilir. Bu əlamətlər dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərini aydın xarakterizə edir.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında dövlət qulluğunu əmək hüquqi xarakteri və dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərinin konstitusion elementləri təsbit edilibdir. Konstitusiyanın "Dövlətin idarə olunmasında iştirak etmək hüququ" adlanan 55-ci maddəsində deyilir: "Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlətin idarə olunmasında iştirak etmək hüququ vardır. Bu hüququ onlar bilavasitə və ya nümayəndələri vasitəsi ilə həyata keçirə bilərlər. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları dövlət orqanlarında qulluq etmək imkanına malikdirlər. Dövlət orqanlarının vəzifəli şəxsləri Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları sırasından təyin edilirlər. Əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər dövlət qulluğuna qanunla müəyyənləşdirilmiş qaydada qəbul edilə bilərlər" [1]. Konstitusiyanın bir sıra müddəaları ilə dövlət qulluğunun təməl prinsipləri, dövlət qulluğu haqqında qanunvericiliyin, dövlət qulluqçularının konstitusion hüquqi statusunun əsasları, o cümlədən, dövlət qulluğunda əmək hüquq mü-

nasibətlərinin ilkin elementləri müəyyən edilmişdir.

Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununun 1.1-ci maddəsində "dövlət qulluğu", "dövlət qulluğunun xüsusi növü" və "dövlət qulluqçusu" anlayışları aşağıdakı kimi ifadə edilmişdir: "dövlət qulluğu – Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və digər normativ hüquqi aktlarına uyğun olaraq dövlətin məqsəd və funksiyalarının həyata keçirilməsi sahəsində dövlət qulluğu vəzifəsində xidmət"dir (maddə 1.1.1.); "dövlət qulluğunun xüsusi növü – xüsusi, hərbi və ya diplomatik rütbə nəzərdə tutulan vəzifələrdə dövlət qulluğu keçmə"dir (maddə 1.1.2.); "dövlət qulluqçusu – yalnız bu Qanunun 1.1.4-cü maddəsində nəzərdə tutulan mənbələrdən dövlət məvacibi alan, bu Qanunla müəyyən edilmiş qaydada inzibati və ya yardımçı dövlət qulluğu vəzifəsini tutan və ixtisas dərəcəsi verilən, inzibati vəzifə üzrə ilk dəfə daimi dövlət qulluğuna qəbul edilərkən Azərbaycan Respublikasına sadıq olacağına and içən, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan dövlət orqanının işçisi"dir (maddə 1.1.3.) [7]. Bu anlayışların hər biri ayrı-ayrılıqda, həmçinin kompleks olaraq dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərinin mövcudluğunu özündə ehtiva edir. Həmin anlayışları qısa olaraq aşağıdakı kimi ifadə etmək olar: "dövlət qulluğu – dövlət qulluğu vəzifəsində xidmət"dir, "dövlət qulluğunun xüsusi növü – rütblər üzrə dövlət qulluğu keçmə"dir, "dövlət qulluqçusu – dövlət orqanının işçisi"dir". Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin (bundan sonra AR ƏM) 3-cü maddəsinin 2-ci hissəsinə əsasən "işçi – işəgötürənlə fərdi qaydada yazılı əmək müqaviləsi (kontrakt) bağlayaraq müvafiq iş yerində haqqı ödənilməklə çalışan fiziki şəxs"dir [2]. AR ƏM-in 7-ci maddəsinin 2-ci hissəsinə əsasən "Bu Məcəllənin 7-ci maddəsinin 2-1-ci və 2-2-ci hissələri ilə müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla, əmək münasibətləri əmək müqaviləsi elektron informasiya sistemində elektron sənəd formasında bağlandıqda yaranır" [2]. AR ƏM-in 7-ci maddəsinin 2-1-ci hissəsində isə təsbit edilir ki, "Siyahısı müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiq edilmiş dövlət orqanlarında müvafiq vəzifələrə (peşələrə) qəbul edilən (götürülən) işçilərlə işəgötürənlər arasında əmək münasibətləri

əmək müqaviləsi kağız üzərində yazılı formada bağlandıqda yaranır” [2] (Burada müvafiq icra hakimiyyəti orqanı dedikdə, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti nəzərdə tutulur).

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2014-cü il 8 iyul tarixli Fərmanı ilə “Dövlət orqanlarında əmək münasibətləri əmək müqaviləsi kağız üzərində yazılı formada bağlandıqda yaranan vəzifələrin (peşələrin) Siyahısı” aşağıdakı kimi təsdiq edilibdir: 1. Seçkisi və ya təyinatı Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən aparılan vəzifələr; 2. təyinatı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti və ya Azərbaycan Respublikası Prezidentinin tapşırığı ilə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti tərəfindən aparılan vəzifələr; 3. seçkisi və ya təyinatı Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi, təyinatı Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədri tərəfindən aparılan vəzifələr; 4. prokurorluq, ədliyyə, fəvqəladə hallar, miqrasiya xidməti, daxili işlər, gömrük, vergi orqanlarında xüsusi rütbəli vəzifələr və xarici işlər orqanlarında diplomatik rütbəli vəzifələr; 5. kəşfiyyat və əks-kəşfiyyat fəaliyyəti subyektlərinin mülki işçilərinin tutduğu vəzifələr [8].

AR ƏM-in yuxarıda qeyd edilən normaları dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərini xarakterizə edən əsas normalardan biri kimi çıxış edir. Bu normalar göstərir ki, dövlət orqanlarında əmək hüquq münasibətləri mövcuddur və əmək münasibətləri əmək müqaviləsi kağız üzərində yazılı formada bağlandıqda yaranır. AR ƏM-in 7-ci maddəsinə əsasən demək olar ki, dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətləri iki formada yaranır: 1) əmək münasibətləri əmək müqaviləsi elektron informasiya sistemində elektron sənəd formasında bağlandıqda yaranır; 2) əmək münasibətləri əmək müqaviləsi kağız üzərində yazılı formada bağlandıqda yaranır.

A.M.Qasımov haqlı olaraq yazır ki, “əmək hüquq münasibəti əmək müqaviləsi əsasında yaranan və əmək hüquq normaları ilə tənzimlənən əmək münasibətləridir” [9].

Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununun 28.7-ci maddəsinə əsasən “... stajçı əmək müqaviləsi bağlamaq yolu ilə üç ay sınaq müddəti ilə dövlət qulluğuna qəbul edilir. Əmək müqaviləsində sınaq müddəti ərzində qulluq keçmənin şərtləri müəyyənləşdirir-

lir. ... Sınaq müddəti ərzində əmək müqaviləsi pozulmayıbsa, həmin müddət qurtardıqdan sonra dövlət orqanının rəhbəri müqavilənin şərtlərinə uyğun olaraq, həmin şəxsin daimi dövlət qulluğuna qəbul edilməsi haqqında əmr verir və onunla müvafiq əmək müqaviləsi bağlayır” [7].

AR ƏM-in 3-cü maddəsinin 5-ci hissəsinə əsasən “əmək müqaviləsi (kontraktı) – işəgötürənlə işçi arasında fərdi qaydada bu Məcəllə ilə müəyyən edilmiş formada bağlanan əmək münasibətlərinin əsas şərtlərini, tərəflərin hüquq və vəzifələrini əks etdirən yazılı müqavilə”dir.

Müsbət hal kimi qeyd etmək lazımdır ki, “Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında” 2 aprel 2021-ci il tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə AR ƏM-in 3-cü maddəsinə yeni məzmununda 4-1-ci hissə əlavə edilmişdir [3]. Həmin hissədə əmək münasibətlərinə aşağıdakı məzmununda ilk dəfə olaraq qanunvericiliyində, kollektiv müqavilə və sazişlərdə nəzərdə tutulmuş öhdəliklərə uyğun olaraq işəgötürənlə qarşılıqlı razılıq əsasında müəyyən edilən iş yerində işçi tərəfindən onun işə qəbul (təyin) edildiyi, seçildiyi, bərpa olunduğu peşə və ya vəzifə üzrə əmək funksiyasının əməkhaqqı ödənilməklə şəxsən yerinə yetirilməsinə, daxili intizam qaydalarına riayət edilməsinə, işəgötürən tərəfindən işçinin əmək şəraitinin, təminatlarının və əməyinin mühafizəsinin təmin edilməsinə, habelə bu Məcəllənin prinsiplərinə əsaslanan münasibətlərdir” [3]. Bu anlayış xüsusi işçi kateqoriyası olan dövlət qulluqçularını da əhatə edir.

Həm əmək, həm də dövlət qulluğu haqqında qanunvericilikdə təsbit edilmiş bir sıra ümumi və xüsusi normalar dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərini bilavasitə xarakterizə edir, dövlət qulluğunun əmək hüququ olmadan həyata keçirilməsinin mümkünsüzlüyünü özündə ehtiva edir.

Elmi və normativ materialın təhlili göstərir ki, dövlət qulluğu müxtəlif elm sahələrinin tədqiqat predmetinə daxildir. Dövlət qulluğunu şərtləndirən əsas amillər sistemində isə hüquq mühüm yer tutur. Başqa sözlə hüquq dövlət qulluğunun əsasını təşkil edir. Dövlət qulluğu hüquqi kateqoriya olaraq hüququn müxtəlif sahələrini özündə birləşdirir. Buna görə də elmi

və normativ mənbələrdə dövlət qulluğu kompleks hüquq institutu kimi xarakterizə olunur. Məzmun və mahiyyət etibarı ilə dövlət qulluğu peşəkar əmək fəaliyyətinin xüsusi növüdür. Dövlət qulluqçularının fəaliyyətini tənzim edən hüquq normaları sistemində əmək və dövlət qulluğu haqqında qanunvericilik aktları xüsusi-lə fərqlənir.

Nəticə. Tədqiqatın yekunu olaraq aparılmış təhlillər və ümumiləşdirmələr əsasında elmin zənginləşməsinə dair aşağıdakı mühüm nəticələr əldə olunmuşdur:

1) Dövlət qulluğu münasibətlərinin əsas hissəsini əmək hüquq münasibətləri təşkil edir. Dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərini xarakterizə edən elmi və normativ müddəalar onun müasir konsepsiyasının formalaşdırılması üçün baza roluna malikdir.

2) Elmi ədəbiyyatda dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərini xarakterizə edən bir sıra ümumi və xüsusi mülahizələr ifadə edilmişdir. Dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərini xarakterizə edən amilləri daha çox dövlət qulluğuna verilmiş elmi və normativ anlayışların məzmununda görmək mümkündür.

3) Fikrimizcə, əmək hüququ, əmək hüquq münasibətləri, əmək müqaviləsi, başqa sözlə əmək hüquq institutları olmadan dövlət qulluğunun həyata keçirilməsi mümkün ola bilməz. Dövlət qulluğunun inzibati hüququn tərkibindən tamamilə çıxarılması da mümkün deyildir. Eyni zamanda dövlət qulluğu müstəqil hüquqi kateqoriya olaraq konstitusiya, inzibati, əmək və sosial təminat hüquqları ilə qarşılıqlı əlaqədə funksiya göstərir. Bütün bunlarla yanaşı, dövlət qulluğunun həyata keçirilməsinin əsasını əmək hüquq münasibətləri təşkil edir.

4) Dövlət qulluqçularının peşəkar fəaliyyətinin əmək hüquqi xarakteri dövlət qulluğunun məzmunundan bilavasitə irəli gəlir. Bu isə o deməkdir ki, dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərinin mövcudluğu və dövlət qulluqçularının əmək hüquq subyektiyi labüddür.

5) Dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərinin əsas komponentləri peşəkarlıqla, məsuliyyətlə, dövlət idarəetməsinin və dövlət qulluqçularının hüquqi statusunun xüsusiyyətləri ilə müəyyən edilir.

6) Fikrimizcə, dövlət qulluğunun qanunvericiliklə formalaşmış anlayışlarına əsasən döv-

lət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərinin iki əsas əlamətini göstərmək olar:

Birinci əsas əlamət peşəkarlıq hesab edilir. Peşəkar fəaliyyətin xarakterik xüsusiyyətləri dövlət qulluğunda ifadə edilir. Peşəkar qulluq fəaliyyəti kimi dövlət qulluğu konsepsiyası dövlət qulluqçusunun hüquqi statusu haqqında, ona qarşı irəli sürülmüş tələblər, peşəkarlıq, əmək haqqı, iş vaxtı, istirahət vaxtı və b. daxil olmaqla normativ müddəalarla müəyyən edilir.

İkinci əsas əlamətə isə dövlət qulluğu fəaliyyətinin məzmununu aid etmək olar. Dövlət orqanlarının səlahiyyətlərinin icrasını təmin etmək üçün dövlət qulluğu fəaliyyətinin məzmunu, onun tərkib elementləri müəyyən edilir. Konstitusiya ilə dövlət hakimiyyətinin bölgüsü aparılır və hər bir dövlət orqanına müəyyən konstitusion səlahiyyətlər verilir. Bu əlamətlər dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərini aydın xarakterizə edir.

7) Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının bir sıra müddəaları ilə dövlət qulluğunun təməl prinsipləri, dövlət qulluğu haqqında qanunvericiliyin, dövlət qulluqçularının konstitusion hüquqi statusunun əsasları, o cümlədən, dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərinin ilkin elementləri müəyyən edilmişdir.

8) AR ƏM-in 7-ci maddəsinə əsasən demək olar ki, dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətləri iki formada yaranır: 1) əmək münasibətləri əmək müqaviləsi elektron informasiya sistemində elektron sənəd formasında bağlandıqda yaranır; 2) əmək münasibətləri əmək müqaviləsi kağız üzərində yazılı formada bağlandıqda yaranır.

9) Həm əmək, həm də dövlət qulluğu haqqında qanunvericilikdə təsbit edilmiş bir sıra ümumi və xüsusi normalar dövlət qulluğunda əmək hüquq münasibətlərini bilavasitə xarakterizə edir, eyni zamanda dövlət qulluğunun əmək hüququ olmadan həyata keçirilməsinin mümkünsüzlüyünü özündə ehtiva edir.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı: Hüquq Yayın Evi, 2016, 92 s.
2. Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsi. Bakı: Hüquq Yayın Evi, 2025, 360 s.

3. “Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 2021-ci il 2 aprel tarixli 286-VIQD nömrəli Qanunu // Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2021, №5, Maddə 427
4. “Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğunun inkişafına dair 2019-2025-ci illər üçün Strategiya”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2018-ci il 23 noyabr tarixli 739 nömrəli Sərəncamı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2018, №11, maddə 2395
5. Abdullayev, A.M., Nağıyev, F.T. İnzibati hüquq. Dərslik. – Bakı: Qanun, – 2008. – 800 s.
6. Beynəlxalq Əmək Təşkilatı. Konvensiyalar və Təvsiyələr. – Bakı: Şərq-Qərb, – 1996, – 633 s.
7. Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikasının 2000-ci il 21 iyul tarixli 926-IQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2001, №01, maddə 1
8. “Dövlət orqanlarında əmək münasibətləri əmək müqaviləsi kağız üzərində yazılı formada bağlandıqda yaranan vəzifələrin (peşələrin) Siyahısı”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2014-cü il 8 iyul tarixli 206 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2014, №07, maddə 788
9. Qasimov, A.M. Əmək hüququ. Dərslik. – Bakı: Letterpress, – 2016. – 840 s.
10. Qasimov, A.M. və b. Əmək hüquq münasibətləri. Monoqrafiya. / A.M.Qasimov, Ü.A.Əkbərli, F.M.Əliyeva, F.A.Aslanova, V.A.Hüseynli, S.A.Əsədov – Bakı: Hüquq Yayın Evi, – 2022. – 348 s.
11. Məmmədov, O.C. Dövlət qulluqçularının əmək münasibətlərinin tənzimlənməsi sistemində konstitusiya, inzibati, əmək və sosial təminat hüquq normalarının nisbəti // Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası. Sosial elmlər, – 2019. № 02, – s.77-90.
12. Rəhimov, A.E. Dövlət qulluqçularının əmək münasibətlərinin hüquqi tənzimlənməsi: hüq. fəl. dok. ... dis. avtoreferatı: – Bakı: – 2018. – 26 s.
13. Rzayev, Ə.H. Dövlət qulluğunun hüquqi əsasları. – Bakı: Elm, – 2011. – 480 s.
14. Rzayev, Ə.H. Azərbaycan Respublikasının dövlət qulluğunun konstitusion-hüquqi problemləri: hüq. elm. dok. ... dis: – Bakı: – 2012. – 328 s.
15. Архипова, Т.Г., Румянцева, М.Ф., Сенин, А.С. История государственной службы в России, XVIII-XX века. Учебное пособие. – Москва: РГГУ, – 1999. – 230 с.
16. Атаманчук, Г.В. Сущность государственной службы: история, теория, закон, практика. Монография. 2-е изд., – М.: РАГС, – 2008. – 312 с.
17. Барциц, И.Н., Бошно, С.В. Источники служебного права: Учебник. – М.: РАГС, – 2007. – 272 с.
18. Барциц, И.Н. Система государственного и муниципального управления: учебный курс: в 2 т. Т. 1. – М.: РАГС, – 2011. – 464 с.
19. Градовский, А.Д. Начала русского государственного права: Собрание сочинений. Т.8: Ч.2: Органы управления. – Санкт-Петербург: тип. М.М. Стасюлевича, – 1907. – 580 с.
20. Гришкoveц, А.А. Проблемы соотношения норм административного и трудового права при регулировании отношений в сфере государственной службы // Государство и право, – М.: Наука, – 2002. № 12. – с.11-24.
21. Гришкoveц, А.А. Проблемы правового регулирования и организации государственной гражданской службы в Российской Федерации. Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.14. – М., 2004. – 60 с.
22. Гришкoveц, А.А. Проблемы правового регулирования и организации государственной гражданской службы в Российской Федерации. Дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.14. – М., – 2004. – 539 с.
23. Ершова, Е.А. Трудовые правоотношения государственных гражданских и муниципальных служащих в России / Рос. Акад. Правосудия. – М.: Статут, – 2008. – 668 с.

24. Ивановский, В.В. Русское государственное право. Т.1. Верховная власть и ее органы. Ч.1. – Казань: Имп. ун-та, – 1896. – 533 с.
25. Иванкина, Т.В. Проблемы регулирования труда государственных гражданских служащих // Российский ежегодник трудового права. / под ред. Е.Б. Хохлова. СПб.: Юридическая книга, – 2008. № 4. – с.277-284.
26. Качушкин, С.В. Конституционно-правовые основы государственной гражданской службы: Дис. ... докт. юрид. наук. – М., 2011. – 320 с.
27. Коркунов, Н.М. Русское государственное право: Введение и общая часть. Т.1. Под ред. и с доп.: Авалов З.Д., Горенберг М.Б., Соколов К.Н. 6-е изд. – С.-Пб.: Тип. М.М. Стасюлевича, – 1909. – 623 с.
28. Лазарев, Б.М. Государственная служба. – М.: ИГиП РАН, – 1993. – 16 с.
29. Овсянко, Д.М. Государственная служба Российской Федерации: Учебное пособие. 4-е изд., – М.: Юристъ, – 2008. – 447 с.
30. Осиночкина, Е.В. Основы теории служебного права. – Оренбург: ОГУ, – 2011. – 218 с.
31. Правовое обеспечение государственного и муниципального управления: учебник / под общ. ред. Д.В.Пожарского; И.А.Андреева [и др.]. – Москва: Академия управления МВД России, – 2020. – 404 с.
32. Советское административное право. Государственное управление и административное право / Азовкин И.А., Алехин А.П., Василенков П.Т., Вишняков В.Г., и др.; Редкол.: Козлов Ю.М., Лазарев Б.М., Лунев А.Е., Пискотин М.И. – М.: Юрид. лит., 1978. – 360 с.
33. Старилов, Ю.Н. Служебное право. Учебник. – М.: БЕК, – 1996. – 698 с.
34. Старилов, Ю.Н. Государственная служба и служебное право. Учебное пособие. – М.: Норма: ИНФРА-М, – 2015. – 240 с.
35. Чаннов, С.Е., Пресняков М.В. Служебное право. Учебник и практикум. – М.: Юрайт, – 2019. – 376 с.
36. Чиканова, Л.А. Применение трудового законодательства к служебным отношениям на государственной гражданской службе: теория и практика: Дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.05. – М., – 2005. – 312 с.
37. Эйхельман, О.О. Обзор центральных и местных учреждений управления в России и устава о службе по определению от правительства. – Киев: тип. Имп. Ун-та св. Владимира, – 1890. – 83 с.
38. Moldabekov, Y., Saiymova, M., Nurgaliyeva, Y., Smagulova, A., Smagulov, A., & Niyazbekova, S. (2023). On the Enrolment of Citizens in the Civil Service in Modern Conditions. *Journal of Law and Sustainable Development*, 11(11), e1553. <https://doi.org/10.55908/sdgs.v11i11.1553>

Summary

Oruj Mammadov

Some issues of labor law relations in the civil service

The article analyzes scientific and normative provisions on labor law relations in the civil service. During the research, theoretical views on labor law relations in the civil service, legal acts characterizing on labor law relations in the civil service are reviewed, and the constituent elements of labor law relations in the civil service are analyzed.

The article states that labor law relations constitute the main part of civil service relations. Scientific and normative provisions characterizing labor law relations in the civil service play a basic role in the formation of its modern concept. A number of general and special norms established in both labor and civil service legislation directly characterize labor law relations in civil

service, and at the same time, they imply the impossibility of implementing civil service without labor law.

Keywords: *civil service, civil servant, labor law, labor law relations*

Резюме

Орудж Мамедов

Некоторые вопросы трудовых правоотношений на государственной службе

В статье анализируются научные и нормативные положения по трудовым правоотношениям на государственной службе. В ходе исследования рассматриваются теоретические взгляды на трудовые правоотношения на государственной службе, рассматриваются правовые акты, характеризующие трудовые правоотношения на государственной службе, анализируются составные элементы трудовых правоотношений на государственной службе.

В статье указывается, что трудовые правоотношения составляют основную часть отношений государственной службы. Научно-нормативные положения, характеризующие трудовые правоотношения на государственной службе, играют основополагающую роль в формировании ее современной концепции. Ряд общих и специальных норм, установленных как в трудовом законодательстве, так и в законодательстве о государственной службе, непосредственно характеризуют трудовые правоотношения на государственной службе, и в то же время они предполагают невозможность осуществления государственной службы без трудового права.

Ключевые слова: *государственная служба, государственный служащий, трудовое право, трудовые правоотношения*